

FILOSOFIE EN STEDELIJKE ONTWIKKELAARS

Verslag Smal Beraad gehouden op 12 maart 2007

J. Sietsma MA

INHOUD

VERSLAG	4
AGENDA	10
DEELNEMERS	12
ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING	14
BESTUUR	18

VERSLAG

Achtergrond

1. Inleiding op de vraag: Wat heeft de filosofie stedenbouwers te bieden?

In zijn inleiding poneert René Gude de tentatieve stelling: filosofie is een stedelijke ontwikkeling. Het ontstaan van de Westerse filosofie (Socrates, Plato en Aristoteles) is niet los te zien het ontstaan van de Griekse stadstaten tussen 800 en 300 voor Christus. Het geweld in de regio, des te venijniger door de uitvinding van het staal, dreef een groot aantal mensen – in Athene 300.000 – binnen een beschermende stadsmuur bijeen. Een effectieve verdediging tegen het geweld buiten veronderstelde echter een effectieve kanalisering van de agressie binnen de muren. Sociale cohesie was geen natuurlijk gegeven, maar een culturele noodzaak. Er ontstond een heel scala aan economische, juridische en bestuurlijke structuren om de nieuwe vorm van samenleven ('met z'n allen op een kluitje') staande te houden. Maar niet minder belangrijk waren de grote trainingscentra voor goed burgerschap, die zowel op het sociale leven als op het fysieke aanzien van de stad een onuitwisbare indruk hebben nagelaten. Om het even bij Athene te houden: het Olympisch Stadion, het Dionysustheater, de Acropolis en voor de filosofie: de Academie, het Lyceum en de Stoa. Sport (teamgeest), religie (waarden & normen), theater (empathie met anderen) en filosofie (redelijkheid in de omgang) zijn evenzoveel stadsburgerlijke trainingsprogramma's met eigen gezichtsbepalende gebouwen. De oorspronkelijke functie van deze beschavingsoffensieven, namelijk het kanaliseren van de onderlinge agressie, zie wij nu nog steeds tijdens de voetbalrellen bij de Arena en de Kuip. Het is niet zo dat de voetbalstadions geweld oproepen, het geweld heeft de voetbalstadions opgeroepen. Het zal vermoedelijk averechts werken als toekomstige stadsontwikkelaars de stadions uit het stadsbeeld verwijderen om de sociale cohesie te bevorderen.

Filosofie was in eerste instantie niets anders dan onderwijs aan burgers die in de nieuwe verhoudingen nieuwe vaardigheden nodig hadden. Het stedelijke openbare leven voltrok zich op de *agora* (markt). Het was de plaats waar handel werd gedreven, recht werd voltrokken en politiek werd bedreven. Deze drie domeinen ondergingen in die periode een enorme transformatie door de introductie van abstracta als het geld, het schrift en het bestuursmodel 'democratie'. De toenemende complexiteit van het dagelijks leven vergde wetenschappelijke kennis, logica en morele reflectie. Dat boden de Academie en het Lyceum.

Wie antwoord wil geven op de vraag 'wat filosofen kunnen betekenen voor stedelijke ontwikkelaars', kan dus beginnen met de constatering dat filosofie een stedelijke ontwikkeling is, in de passieve zin. Minstens zo belangrijk is echter dat de beoefenaars van de filosofie zelf ook ideeën over de stad hebben ontwikkeld. Er vond in de filosofie een geleidelijke verschuiving plaats van 'de burger meer geschikt te maken voor de stad' naar 'de ontwikkeling van betere burgers die de stad meer geschikt zouden maken voor zichzelf'. Hier neemt filosofie de vorm aan van de meer actieve stedelijke ontwikkeling.

Reacties

De 'intrede van het abstracte (geld en schrift)' en de stad als 'gedresseerd geweld' worden belangrijke fenomenen genoemd. Het model is herkenbaar, ondanks de transformaties door de eeuwen heen. Niettegenstaande het wegvallen van de stadsmuren blijft er een onderscheid bestaan tussen stedelijk en niet-stedelijk leven. Vooral de toename van mobiliteit doet onze manier van denken over de stad veranderen. Athene blijft als abstract model bruikbaar, al moet niet vergeten worden dat er afscheid genomen is van een al te simpel modelmatig denken over stedelijke ontwikkeling. De oude, ideologische manier van bouwen, waarbij de werkelijkheid naar een model wordt ingericht, zal niet snel terugkeren. Maar toch moet er met verstand worden gebouwd, wat de vraag oproept wie de stad(sontwikkeling) stuurt. Het belangrijkste probleem is de discrepantie tussen de abstractie van de stadsvernieuwer en de ervaring van de stadsbewoner.

In de laatste reactie op de inleiding, wordt gewezen op het onderscheid tussen publiek en privaat in het oude Griekenland. Het openbare leven voltrok zich op de markt, letterlijk in het openbaar dus, maar wat betekende dat voor het wonen zelf? Wat gebeurde er achter de voordeur en wat had het stadsbestuur daar over te zeggen?

2. Filosofen over de stad en stedelijke ontwikkeling

Onder filosofen van de stad - de theoretici van de stedelijke ontwikkeling - zijn de volgende aandachtsgebieden te onderscheiden. Bij de lijst van thema's die hier onder volgt, kan worden aangetekend,

dat tevens het werk van filosofisch geïnspireerde of georiënteerde economen, geografen en sociologen is verdisconteerd.

1. Stad als laboratorium van modernisering

De stad is altijd het culminatiepunt van (economische, sociaal-culturele) ontwikkelingen geweest. Dat gold vroeger (men denke aan het ontstaan van de Griekse *polis*) en dat is zeker de afgelopen tweehonderd jaar gebleken. De verstedelijking is het gevolg van de industrialisatie, die de motor is geweest voor een ongekennde massificatie. Arbeidsspecialisatie en een toenemende welvaart hebben een schaalvergroting van accommodatie in de hand gewerkt.

2. Stedelijke openbaarheid

Dit normatieve begrip wordt in veel beschouwingen opgevat als de openbaarheid *par excellence*. Niettemin (of juist daarom) zou het voortdurend onder druk staan. De stedelijke openbaarheid zou aan verval onderhevig zijn, zo luidt *grosso modo* het wijsgerige oordeel. Nu treft men elkaar inderdaad niet meer op de *agora*. Hoewel de openbaarheid een proces van 'ontruimtelijking' heeft ondergaan door media als televisie en internet, bewijzen (stads)sociologische studies dat er behoefte blijft aan fysieke ontmoeting. In de stedelijke openbaarheid heeft men ook het sociale verband willen zien, dat elke vorm van nationaliteit zou vervangen.

3. Wonen in de stad

Het wonen in de stad is (net als wonen in een dorp) meer dan het bezitten of huren van een huis, waarin men verblijft. Wonen is een zijnswijze en men moet zo ver gaan het wonen in de stad tot de vragen van de ontologie te rekenen. Vigerende noties als 'stedelijk landschap' kunnen hier ook worden ondergebracht.

4. Stedelijke cultuur

Het onderscheid tussen stedelijke en regionale (agrarische) cultuur speelt een belangrijke rol in onderzoeken naar populaire en massacultuur. De notie gaat meestal vergezeld van utopische beloften en dystopische schrikbeelden. Stadslucht maakt weliswaar vrij, zoals Jacob Burckhardt stelde, maar deze vrijheid geeft tegelijkertijd ruimte aan allerlei ondeugden. Om zich tegen het geweld van buiten te wapenen, sloten mensen zich in vroeger tijden *en massa* op een klein gebied op. Dat geweld inherent aan een stad is, weet niemand beter dan politie. De veiligheidsutopie van politici is wellicht veel gevaarlijker. Wie de stad 'schoon, heel en veilig' wil maken, neme de woorden van de socioloog Abraham de Swaan ter harte: 'Schoon, heel en veilig is bij mij maar één ding: de badkamer.' Is de stedeling wellicht een geïntegreerde asociaal, zoals Peter Sloterdijk zegt?

5. Politieke rol van de stad

De stad wordt in het onderhavige *discours* voorgesteld als de drager van de politiek. Willen we de democratie behouden, dan moet de stad worden onderhouden. De vraag is echter: tot welk niveau? Is er een absolute of natuurlijke grens? Welk aantal mensen maakt een stad tot stad? Het oude Athene (300.000)? Het hedendaagse Dubai (30.000.000)?

3. Verkenning van de thema's & aanvulling

Privé en publiek

Er heerst onder de aanwezigen grote consensus over de stelling dat er in Nederland de afgelopen decennia geen discussie in ethische, esthetische, politieke of sociaal-culturele termen is gevoerd over wat we met een stad kunnen, willen of moeten doen. Het primaat of zelfs de exclusiviteit van economische overwegingen maakt de constatering mogelijk dat privé en publiek tegenwoordig een andere gevoelswaarde en betekenis hebben dan vroeger (in de *polis*). In de *polis* was de deelname aan het publieke leven, waarmee het

algemene belang werd gediend, de motor van eer en geluk in een geslaagd leven, terwijl de privé-sfeer (het gezin en de huiselijkheid) van mindere waarde werd geacht. In de privésfeer was men als het waren 'gedeprimeerd' van de openbaarheid.

Etymologisch gezien is er ook een vingerwijzing voor de in onze tijd omgekeerde verhoudingen. Het woord 'economie' is afgeleid van het Griekse *oikos*, dat 'huis' betekent. De privé-sfeer heeft zich als ware het een olievlek over het publieke domein verspreid. De ontrafeling van de complexe relatie en wederzijdse infiltratie van beide domeinen behoort tot de moeilijkste en belangrijkste opgaven van het denken over de stad. Het zou echter verkeerd zijn economie en ethiek tegenover elkaar te plaatsen. Het gaat immers om de (impliciete) normativiteit van de economische benaderingswijze. Wie beide domeinen tegenover elkaar plaatst (de projectontwikkelaars tegenover de filosofen), stelt de laatste voor als een stelletje 'zeikerds' die zonder enige realiteitszin vertellen hoe het behoort te zijn.

Planning?

Aan tafel koestert voorts niemand de illusie dat een stad te plannen zou zijn. Het voorbeeld van de suburbanisatie in Nederland leert dat deze ongehinderd zijn opmars heeft gemaakt, ondanks alle mogelijke kritiek, die enerzijds werd gespuid uit de bestuurlijke hoek ('het is te duur') en anderzijds uit een meer traditioneel bolwerk ('dat is geen stedelijkheid'). In aansluiting op de laatste kritiek mag het frappant heten dat iedereen in een Vinex-wijk 'vreselijk tevreden' is over zijn woning, maar niet over zijn woonomgeving.

Er is in wezen dus slechts sprake van stadsverandering, al zou men uiteraard enige grip op de zichtbare, interne dynamiek willen krijgen. Een bijna niet te overbruggen dichotomie dringt zich op: de tekentafelidealisten en visionaire knutselaars die naar Marx' adagium de stad niet willen interpreteren, maar veranderen, hebben te maken met een abstractie, die lijnrecht tegenover de ervaring van de uiteindelijke bewoners kan komen te staan. De nota's ruimtelijke ordening kunnen dan ook het beste als een geschiedenis van vergissingen worden bestudeerd, waarin zich evengoed een aantal fantastische treffers schuilhouden. Van de geslaagde stads'planningen' zou men uiteraard graag willen weten waarom ze wel geslaagd zijn.

Filosofen in het beraad

De vraag naar wat filosofen kunnen bijdragen aan het debat over stedelijke vernieuwing richt zich allereerst op de theoretische verwondering op het ergerlijk-wonderlijke fenomeen dat een stad zich niet lijkt te laten sturen. Daarbij is er een complicerende factor in het spel, institutioneel van aard, waarvan de filosofie de dieper liggende oorzaak in kaart kan brengen. Deskundigen op het gebied van de economie, de materialiteit van de stad en de sociale ontwikkeling elkaar simpelweg niet spreken. De sferen van geld, bakstenen en conceptontwikkeling hebben ieder een eigen traagheid. Een mogelijke oorzaak voor de ontbrekende discussie zou gelegen kunnen zijn in de verschillende tempi waarin de ontwikkelingen op die drie gebieden zich voltrekken. 'De economische structuur breekt zijn tanden stuk op de taaiheid van de fysieke realiteit.' Het paradigma van variabele traagheid moet in acht worden genomen bij elk van de filosofische thema's, die hierboven zijn opgesomd.

Mogelijke titel voor breed beraad: Forum voor stedelijke vertraging

Voorstellen

Dit gezegd zijnde, moet het voorstel dan ook wel luiden om het (multidisciplinaire) debat te initiëren, waarbij eerst de asynchroniteit in economische, materiële en sociaal-politieke ontwikkelingen kan worden onderzocht. Vervolgens zou een aantal problemen, dat onder de vijf filosofische thema's is onder te brengen, nader kunnen worden verkend (de veiligheidsutopie of multiculturaliteit bijvoorbeeld). Ook zou het interessant een aantal vraagstukken op de agenda te zetten die niet direct onder bovengenoemde opsomming te plaatsen zijn. Hierbij denke men aan de invloed van zogenaamde 'plaatsloze' activiteiten op de fysieke ruimte in het bijzonder (mediaal contact blijft altijd gebonden aan een plek) en de rol van techniek en media in het algemeen ('wat is het staal van tegenwoordig?').

4. Namen met het oog op Breed Beraad

Frank Bijdendijk
Het Oosten Wooncorporatie

Jeroen Boomgaard
Medewerker Faculteit der Geesteswetenschappen - Leerstoelgroep Kunstgeschiedenis van de nieuwste tijd, Universiteit van Amsterdam

Lieven de Cauter
Departement Architectuur, stedenbouw en ruimtelijke ordening, Katholieke Universiteit Leuven

Robbert Dijkgraaf
ITFA, the Institute for Theoretical Physics at the Universiteit van Amsterdam

Caroline van Eck
KG Architectuur, Kunstgeschiedenis, Faculteit Letteren, Universiteit van Leiden

Ewald Engelen
Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen - Afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies, Universiteit van Amsterdam

René Gabriëls
Faculteit der Cultuurwetenschappen, Universiteit van Maastricht

Adriaan Geuze
West 8 urban design & landscape architecture

Hilde Heynen
Departement Architectuur, stedenbouw en ruimtelijke ordening, Katholieke Universiteit Leuven

Hans Homaas
Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit van Tilburg

Gerard de Kleijn
Gemeente Amersfoort

Petran Kockelkoren
Faculteit Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, Universiteit Twente

Rudi Laermans
Faculteit Sociale wetenschappen van de Katholieke Universiteit Leuven

Jos de Mul
Faculteit der Wijsbegeerte, Erasmus Universiteit Rotterdam

Gijs van Oenen
Faculteit der Wijsbegeerte, Erasmus Universiteit Rotterdam

Paul Scheffer
Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen - Afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies, Universiteit van Amsterdam

Ann Van Sevenant
Filosoof, schrijver en docent

Judith Vega
Faculteit der Wijsbegeerte, Rijksuniversiteit Groningen

Bart Verschaffel
Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, Universiteit Gent

Ginette Verstraete
Faculteit der Letteren, Algemene Cultuurwetenschappen, Universiteit van Amsterdam

AGENDA

Agenda voor het Smal Beraad over het thema 'Filosofie en stedelijke ontwikkelaars' dat wordt gehouden op 12 maart 2007 van 15.00 uur - 20.30 uur Internationale School voor Wijsbegeerte (ISVW), Dodeweg 8 te Leusden.

Tijdens het smal beraad op maandag 12 maart aanstaande zullen *en petit comité* een aantal stedelijke ontwikkelaars en filosofen zich buigen over de vraag: Op welke manier zijn filosofische beschouwingen over de stad relevant voor stedelijke ontwikkelaars.

De 'stads'filosofen René Boomkens en Willem Koerse zullen stadsfilosofische thema's aandragen. René Gude zal de thematiek kort inleiden en het gesprek voorzitten.

Agenda

- 16.00 uur   Opening door Bert van Delden (Forum voor Stedelijke Vernieuwing)
- 16.15 uur   Introductie door René Gude: Filosofie is een product van de polis
- 16.30 uur   Beraad
- Wat doet de filosofie voor de polis?
  - Op welke thema's kunnen stedelijke ontwikkelaars en filosofen elkaar vinden?
  - Indien dit smal beraad in een breed beraad zou uitmonden: wie zouden daarbij genodigd moeten worden?
- 20.00 uur   Diner
- 21.30 uur   Afsluiting

DEELNEMERS

Prof. drs. A.L.L.M. Asselbergs

Prof. dr. R.W. Boomkens

Drs. A.Th. van Delden

Drs. R. Gude

Prof. dr. L.A. de Klerk

Drs. W. Koerse

J. Sietsma MA

C.E. van Vlodrop

RACM

Rijksuniversiteit Groningen

Ministerie van VROM / Forum

ISVW

Universiteit van Amsterdam / Forum

Utrechtse Hogeschool voor de Kunsten

ISVW / notulist

Forum

ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING

De stichting Forum voor Stedelijke vernieuwing – opgericht in 1983 – stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan het inzicht in de specifieke positie en de sterke en zwakke punten van de stad. In samenhang daarmee wil het Forum de ontwikkeling stimuleren van een stedelijk vernieuwingsbeleid, dat is gericht op de bestrijding van sociale en materiële verpaupering en op een (re)vitalisering van de initiërende en stimulerende functies die de steden op velerlei gebied voor uiteenlopende betrokkenen (kunnen) vervullen. Dit betekent dat het Forum, naast de stedelijke fysieke omgeving, ook de stedelijke economische structuur, het sociaal-culturele klimaat in de steden en de organisatie van het bestuur van de steden tot zijn aandachtsgebied rekent.

Het Forum is opgericht ten behoeve van alle organisaties en personen die bij de stedelijke vernieuwing zijn betrokken. Derhalve behoren niet alleen overheidsorganisaties, politici en ambtenaren, maar ook (vertegenwoordigers van) private organisaties, publicisten, wetenschappers en 'stedelingen' tot de doelgroep van het Forum.

In algemene zin probeert het Forum zijn doelstelling te realiseren door te functioneren als platform voor de tot zijn doelgroep behorende organisaties en personen. Het Forum organiseert daartoe allereerst zogenaamde Breed Beraden. Tijdens de Breed Beraden wordt door een per beraad wisselend gezelschap van personen, die betrokken zijn bij de stedelijke vernieuwing, gesproken over ontwikkelingen, problemen en strategieën die van belang zijn voor de revitalisering van de steden.

Thema's Breed Beraden:

- economische revitalisering van de steden
- sociale en culturele revitalisering van de steden
- stedelijke vernieuwing en bestuurlijk-financiële verhoudingen
- stedelijk beheer
- stedelijke vernieuwing en informele economie
- stedelijke vernieuwing en openbare orde en veiligheid
- investeren in de stad
- public-private partnership
- flexibilisering van de geldstromen in de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en de randstad
- stedelijke vernieuwing en stadsvernieuwing in de jaren negentig
- publiek-private samenwerking bij de ontwikkeling van stedelijke vernieuwingsprojecten in middelgrote steden
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- naar een actief, integraal beheer van de na-oorlogse wijken
- stedelijke vernieuwing en het bestuur in grootstedelijke gebieden
- stedelijke vernieuwing en de bestrijding van sociale en materiële verpaupering
- stedelijke vernieuwing in de periode 1990 – 1994
- stedelijke vernieuwing en architectuur
- stedelijke vernieuwing en milieubeheer
- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van woningen in de sociale marktsector
- de relatie tussen gemeenten en woningcorporaties op lokaal niveau
- gerichte intensivering van ruimtelijke investeringen: mogelijkheden en beperkingen
- stedelijke vernieuwingsprojecten: hoe verder?
- de communicatie van de stedelijke vernieuwing
- financiële verhouding tussen de centrale overheid en de stedelijke overheden
- de toekomst van de knooppunten
- 'Belstato'
- stedelijke vernieuwing en projectontwikkeling
- stedelijke vernieuwing en de multiculturele stad
- beweeglijke burgers en stedelijke vernieuwing
- Europese eenwording, veranderende verzorgingsstaten en de stedelijke en bestuurlijke inrichting in Nederland

- stedelijke vernieuwing en openbaar vervoer
- het beeld van de VINEX-locaties
- de consequenties van het nieuwe beleid inzake perifere en grootschalige detailhandels-vestigingen voor de binnensteden
- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van vraag en aanbod op het gebied van de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en het nieuwe Grote Stedenbeleid
- de herontwikkeling van vroeg-naoorlogse wijken
- de ontwikkeling van de IJ-oever
- stedelijke vernieuwing, vergrijzing en modernisering van de ouderenzorg
- stedelijke vernieuwing en de vernieuwing van het bestuur
- Zuidvleugel van de Randstad
- investeren in de bereikbaarheid van de steden
- herijking Belstato: de stedelijke vernieuwings- en beheeropgave in perspectief
- stedelijke vernieuwing en publiek-private samenwerking: voortschrijdende inzichten?
- stedelijke vernieuwing, materiële armoede en sociaal isolement
- stedelijke vernieuwing en Nederland 2030
- stedelijke vernieuwing en de 24-uurs economie
- stad zonder horizon
- investeren in stedelijke gebieden
- aan het werk met het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
- TNLI: kansen en bedreigingen voor de vernieuwing van onze steden
- de educatieve stad
- ruimtelijke ontwikkeling en stedelijke vernieuwing
- sociaal investeren in steden
- de toekomstige ordening in de woonsector
- stedelijke vernieuwing en grondbeleid
- Het Nationaal Verkeers- en Vervoersplan en Stedelijke Vernieuwing
- stedelijke vernieuwing en ICT
- de stad in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
- Utrecht West in perspectief
- stedelijke vernieuwing en het MKB
- betekenis en kansen van het plan Amsterdam-Zuidas
- stedelijke vernieuwing en veiligheid
- wonen
- ruimte voor mobiliteit
- ontwikkelingsperspectieven Almere
- stedelijke vernieuwing, ruimtelijke ordening en water
- Rotterdam en stedelijke vernieuwing
- stedenbaan
- de vernieuwing van de verhouding tussen corporaties en overheid vanuit praktisch perspectief
- ZaanDrecht – De Hollandse waterstad in transformatie
- over de betekenis van plekken
- de vernieuwing van de rijksbemoediening met het wonen: tussen Marx en markt

Thema's studiedagen en symposia:

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- stadsvernieuwingsrapportage
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- internationalisering en stedelijke cultuur
- stedelijke vernieuwing en stedenbouw

Publicaties:

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- volkshuisvesting gewogen
- financiële prikkels voor actieve steden
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- opstellenbundel over stedelijke ontwikkelingen
- internationalisering en stedelijke cultuur
- mijn plek in de stad, 20 jaar Forum voor Stedelijke Vernieuwing
- investeren in stedelijke vernieuwing - niet bij steen alleen

De activiteiten van het Forum worden mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van vele bij de stedelijke vernieuwing betrokken partijen (rijk, provincies, steden, bouwondernemingen, projectontwikkelingsmaatschappijen, institutionele beleggers, onderzoeksinstituten etc.).

BESTUUR

Dagelijks Bestuur:

Ir. P.O. Vermeulen	Voorzitter Raad van Bestuur Bank Nederlandse Gemeenten	voorzitter
Ing. J.Th. Blok	Directievoorzitter ERA Bouw	penningmeester
Dr. J.J.M. Hemel	Adjunct-directeur Gemeente Amsterdam DRO	lid
Prof. dr. L.A. de Klerk	Hoogleraar Planologie Universiteit van Amsterdam	lid
Drs. D.A. Regenboog	Associate Partner ECORYS Nederland	lid
Mw. drs. A.C. van der Veen	Hoofd Innovatie & Strategie Woonwaard Noord Kennemerland	secretaris
Drs. A.Th. van Delden	Plv. DG Wonen Ministerie van VROM	adviseur

Algemeen Bestuur:

Drs. E.M. Agricola	Bureau Monumenten en Archeologie Amsterdam
Prof. drs. A.L.L.M. Asselbergs	Atelier Rijksbouwmeester / RU Nijmegen
Prof. dr. O.A.L.C. Atzema	Universiteit Utrecht
Drs. A.A.M. Aussems	Trudo
Ir. I.M. Bakker	Ministerie van VROM
J.B.M.V. Benraad	Stadswonen
Drs. J.H.R. Bergh	Schiphol Area Development Company
Ir. E. Bindels	West 8 urban design & landscape architecture
A.M.W. Bodewes	Anke Bodewes Makelaardij
Prof. dr. ir. L. Boelens	Urban Unlimited / Universiteit Utrecht
Drs. ir. C.A.M. de Boo	vh NS Vastgoed
Prof. dr. R.W. Boomkens	Rijksuniversiteit Groningen
Mr. A.H. Brouwer-Korf	Gemeente Utrecht
Ir. M.A.E. Calon	Provincie Groningen
Prof. dr. W. Derksen	Ruimtelijk Planbureau / Universiteit Leiden
Ir. J.D. Doets	J.D. Doets Consult
A.Th. Duivesteijn	Gemeente Almere
Prof. dr. G.B.M. Engbersen	Erasmus Universiteit Rotterdam
W. Ety	Andersson Elffers Felix
Mr. M.J. Faro	VanDoorne
Drs. ing. J. Fokkema	Neprom
Ir. I. Frankenmolen	Kraaijvanger · Urbis
P. van der Gugten	Proper Stok
Prof. dr. M.A. Hajer	Universiteit van Amsterdam
Drs. M. Hanou	Provincie Noord-Holland
A.J. Hilhorst	Stichting Hoogbouw
Drs. P. Hilhorst	De Volkskrant
M. Horselenberg-Koomen	Gemeente Lelystad
Prof. ir. F.M.J. Houben	Mecanoo Architecten / TU Delft
Drs. W. de Jager	Heijmans Vastgoedontwikkeling
A. Jorritsma-Lebbink	Gemeente Almere
Prof. dr. A.M.J. Kreukels	Universiteit Utrecht
Drs. M.G. Kromwijk	Woonbron
Mr. E.E. van der Laan	Kennedy Van der Laan Advocaten
Mr. W.D. van Leeuwen	Aedes Vereniging van Woningcorporaties

Prof. dr. P.A.H. van Lieshout
Ir. W.G. Meyer
Mr. P.G.A. Noordanus
Mr. drs. J.M. Norder
Ir. J.A.P. van Oosten
Drs. J.W. Oosterwijk
Mr. R.J.J.M. Pans
Drs. M.G.T. Pastors
B.C. Pluimer
Ir. A.V.M. Pouw
Prof. dr. U. Rosenthal
Ir. P.S.M. Ruigrok
Drs. A.J.M. Schakenbos
Prof. drs. P.J. Scheffer
R. Scherpenisse
Prof. dr. P. Schnabel
Drs. D.B. Stadijg
A. van Vliet-Kuiper
Ir. C.J. Vriesman
Ir. H.S. Yap
Mr. F. de Zeeuw
J.H. Zwart

Universiteit Utrecht
Rotimex
AM
Gemeente Den Haag
Koninklijke BAM Groep
Erasmus Universiteit Rotterdam
Vereniging van Nederlandse Gemeenten
vh Gemeente Rotterdam
PWS Rotterdam
Ymere
COT / Universiteit Leiden
Giesbers Groep
Woningbedrijf Rotterdam
Universiteit van Amsterdam / Publicist
SEV
Sociaal en Cultureel Planbureau / Universiteit Utrecht
vh Gemeente Amsterdam
Gemeente Amersfoort
Ministerie van LNV
Yap Advies & Planning
Bouwfonds MAB Ontwikkeling
Timpaan